

УДК 342.56(477)«13/15»(091)

ФУНКЦІОНУВАННЯ КОПНИХ СУДІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО (XIV–XVI ст.)

М. Бедрій

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна
e-mail: bmarjan@bigmir.net*

У статті висвітлено питання організації та діяльності копних судів на українських землях у складі Великого князівства Литовського, виявлено їхню роль у судовій системі цієї держави і проаналізовано розвиток цих органів у XIV–XVI ст.

Ключові слова: копні суди, Велике князівство Литовське, городські суди, домініальні суди.

Судова система сучасної Української держави потребує подальшого вдосконалення та розвитку. Актуальним також залишається питання щодо запровадження в Україні органів відновного правосуддя, функції яких могли б виконувати в тому числі територіальні громади. Відтак існує необхідність звернення до національного правового досвіду, важливою частиною якого є досвід функціонування копних судів на українських землях у складі Великого князівства Литовського.

У XIV ст. сини литовського князя Гедиміна Любарт та Ольгерд, продовжуючи окупаційну політику свого батька, захопили Волинську, Чернігівсько-Сіверську, Київську землі та Поділля [1, с. 376]. Унаслідок цих подій значна частина українських земель була приєднана до Великого князівства Литовського. Після перетворення українських князівств на області Великого князівства Литовського та призначення для їх управління намісників, воєвод і старост значна частина судової влади на цих землях перейшла до них. Юрисдикції намісників спочатку підлягало усе населення держави. З кінця XIV ст. їхня судова влада не поширювалась на міщан тих міст, які отримали магдебурзьке право, закріпачених селян, що залежали від суду свого феодала, а також на католицьке духовенство [2, с. 111]. Як бачимо, державна судова система Великого князівства Литовського не була добре розвиненою, що сприяло діяльності недержавних судів.

В українських селах судочинство здійснювали копні (громадські) суди, які у XIV ст. виникли на основі вервних судів. Причому вони утворились як на тих українських землях, які входили до складу Великого князівства Литовського, так і на тих, які перебували під владою Польського королівства. Крім того, копні суди у XIV ст. сформувалися ще й на білоруських землях [3, с. 332]. Основною причиною їх формування на українських землях була еволюція українського звичаєвого права. Водночас копні суди діяли відповідно до норм цього права.

Копний суд був єдиним тогочасним судовим органом, який не мав станового характеру, адже в його засіданнях брали участь усі суспільні групи: від холопів-кріпаків до шляхти та представників уряду [4, с. 9]. Тому він мав значний авторитет у більшій частині суспільства.

Територіальна юрисдикція копних судів виражалась у формі копних округів (околиць). А. Яковлів зазначав, що територія, на яку поширювалась компетенція

копного суду (так звана «копна околиця»), у копному судочинстві відіграла значно вагомішу роль, ніж судові округи державних судів. Копна околиця не лише визначала територіальну підсудність копного суду, але водночас встановлювала склад копного зібрання, тобто копного суду [5, с. 5]. Копні округи включали до свого складу декілька сусідніх сіл, а інколи навіть кілька сусідніх волостей. У документі 1594 р. зафіксовано, що в Луцькому повіті «водлуг давного звичаю і права посполитого люди волостей разных купу збырали» [6, с. 90].

У кожній державі здійснення судочинства є одним із її завдань. Це стосується також Великого князівства Литовського, адже у його судовій системі діяли суд великого князя та суди намісників. Однак проблеми зовнішньої політики спонукали державу зосередитися на військових і фінансових справах, тому здійсненню судочинства не надавалось належного значення. Намагаючись уникнути кризи судової системи, центральна влада Великого князівства Литовського протягом XV ст. делегувала судові повноваження окремим особам чи спільнотам. Внаслідок цього формувалися третейські, домініальні суди та суди для іноземців. З цих мотивів держава також сприяла розвитку вже наявних церковних, вйтівсько-лавничих і копних судів. Формувалась окрема система недержавних судів [7, с. 14–15]. Найоб'ємнішим елементом цієї системи були копні суди, адже їх кількість значно перевищувала інші недержавні суди.

У XV ст. на українських землях свої політичні позиції посилила шляхта, що було наслідком пожвавлення процесів феодалізації. У Великому князівстві Литовському втрата селянами своєї земельної власності зумовлювала обмеження свободи сільських громад. Їхні органи місцевого самоврядування і судочинства (віче та копні суди) у деяких селах поступово підпорядковувалися вотчинній адміністрації [8, с. 40]. Це перешкоджало копним судам повною мірою виконувати завдання, покладені на них правовими звичаями.

Кількість копних судів на українських землях значно скоротилася в середині XV ст., адже у 1457 р.¹ литовський князь Казимир видав привілей, відповідно до якого кожен феодал, який проживав у Великому князівстві Литовському, отримував право судити залежних від нього селян [9, с. 189]. Це була важлива подія, адже до того часу цим правом користувалися лише найвпливовіші землевласники. Отже, різко збільшилася кількість домініальних (вотчинних) судів, що й спричинило поштовх у процесі закріпачення селян, а також звуження компетенції та скорочення чисельності копних судів.

У 1468 р. було прийнято Судебник Казимира IV Ягеллона [10]. Порівнюючи цей нормативно-правовий акт із «Руською правдою», А. Яковлів дійшов висновку, що еволюція права за 300–400 років суттєво не змінила процесуального статусу потерпілого, розвинулася в напрямі конструкції процесуальних норм щодо сусідів (околиці), які не тільки брали участь у розшуку правопорушника разом з потерпілим, але й виконували саме судові функції: встановлювали вину злочинця, присуджували покарання та виконували вироки [11, с. 11]. Отже, держава поступово формувала правові основи діяльності копних судів у Великому князівстві Литовському.

У 1497 р. до великого литовського князя Олександра надійшла скарга на князів Горських про те, що вони «тятьбу становлять від людей їх, і вони на сок² людей їх

¹ За деякими джерелами – у 1447 р.

² Тут термін «сок» вжитий не в класичному його значенні, а у розумінні копного суду.

кличуть, а вони не ходять». Тому князь постановив, що «мають з обох сторін на сок людей своїх і парубків посилати там де шкода стане, а хто не вийде, той без суду винен, а шкоду має платити» [12, с. 67]. Це рішення глави держави підтверджує суспільний авторитет та державне визнання копного суду у Великому князівстві Литовському.

Державна влада у ранньому Середньовіччі була набагато слабшою, ніж у подальших етапах історії, тому громадські інституції могли протягом тривалого часу зберігати своє значення. Однак з XV ст. повноваження копних судів почали звужуватися [8, с. 44]. Український вчений Ф. Леонтович зазначав, що інколи, зокрема для розгляду земельних спорів шляхти, шляхтичі збирали і проводили копні суди без участі селянства. Цей вчений також вважав, що існували два різновиди копних судів – селянські та шляхетські [8, с. 48]. Теорія про два види копних судів є дискусійною. Згаданий дослідник з метою аргументації занепаду копних судів і поділу їх на види акцентував увагу на величезній соціальній прірві, що назріла між селянством і шляхтою у Великому князівстві Литовському, вважаючи її головною причиною цих подій [8, с. 49]. Однак різка соціальна прірва між шляхтою і селянством стала помітною лише у XVII ст., що мало наслідком вилучення шляхти з-під юрисдикції копних судів, а не їх поділ на види.

До того часу надто різкій соціальній диференціації запобігала низка чинників, серед яких визначальне місце посідала наявність проміжного суспільного стану між шляхтичами і селянами. Йдеться про так звану «ходачкову» чи «дрібну» шляхту. Більшість осіб, що належали до цього суспільного стану, проживали в селах. «Ходачкова шляхта» – це дрібні землевласники, які оформилися в єдину суспільну групу у XIV–XV ст. на українських землях. У неї зазвичай не було підданих селян, вона сама обробляла землю або взагалі її не мала. Представники цього суспільного стану поряд із селянами організовували та проводили копні суди. У ті часи, коли більшість селян втратили свої права та стали кріпаками, ці шляхтичі стали опорою для подальшого функціонування копних судів. Тому з часом Ф. Леонтович відмовився від гіпотези про наявність селянських та шляхетських копних судів [13, с. 100].

Якщо в домінальному суді феодала судили селян, то в копному суді траплялися випадки, коли селяни судили шляхтичів. І це було демократичним явищем, якому важко навести аналоги в середньовічній Європі. Наприклад, на засіданні копного суду, яке відбулось у 1581 р., велося розслідування у справі про вбивство луцьких митників. На ньому був присутнім шляхтич Яків Шибенський зі своїми селянами. Одна селянка дала свідчення, що вбивство було вчинене з відома пана Шибенського, на що той відповів: «Слышу, што здесь и обо мне идет реч, эта... женщина и меня вмешала в это дело. Поэтому я, чтоб доказать свою невинность, передаю всех подозреваемых в преступлении суду уряда гродского, и сам являюсь в уряд в назначеный срок». Феодал не міг проігнорувати висунуті проти нього звинувачення і передав справу до гродського суду, навіть був змушений доводити свою невинність, яку піддали сумнівам на засіданні копного суду [2, с. 114]. Це підтверджує рівноправність людей усіх суспільних станів перед копним судом.

Також копні суди на українських землях у складі Великого князівства Литовського були уповноважені вирішувати кримінальні справи, в яких були підсудними панські урядники. Зокрема, 6 березня 1568 р. у с. Любча копний суд

прийняв рішення у кримінальній справі про крадіжку, за яким були засуджені до смертної кари любецький урядник Ян Нетецький, його дружина Анна, а також Лаврик із Богушівки [14, арк. 68]. Отож, у копному судочинстві набув належної реалізації принцип рівноправності учасників судового процесу.

У XVI ст. на українських землях відбувалися складні історичні події, що мали велике значення для державно-правового розвитку. Еволюція копних судів також відбувалася на фоні цих подій. Зокрема, їх правовий статус був відображений у всіх трьох статутах Великого князівства Литовського³.

Зміцнення правового становища копних судів на українських землях у складі Великого князівства Литовського підтверджується опублікованими та неопублікованими архівними документами. Наприклад, у 1531 р. між віленською воєводиною Єлизаветою Николаєвичевою та княгинею Михайлою Мстиславською виник великий земельний спір щодо межі між їхніми маєтками – Селищицькою та Молодечанською пущами. Для вирішення цього спору пани-рада скликала суд, який у відповідному документі названий «копою» [15, с. 3]. Цей факт засвідчує, що копні суди посідали важливе місце у судовій системі Великого князівства Литовського, а коло їхніх повноважень було широким і не обмежувалося справами винятково щодо селян.

Копні судді згідно зі статутом Великого князівства Литовського 1529 р. користувалися такими ж самими гарантіями захисту проти особистих кривд і побоїв, як і члени державних судів. З іншого боку, копні судді повинні були відповідати за свої дії, якщо на засіданні копного суду вели себе неправомірно чи завдали кому-небудь побоїв: «Коли бы хто в суда кому другому або судьям соромотное слово молвил, а тым суда и судей неучтил, таковый мает... каран быти... А судья теж на праве седячи не мает никого соромити... А вшакже то устовуем для тых судей которые бывають на копах» [2, с. 115]. Отже, законодавство Великого князівства Литовського визнавало правовий статус копних судів і забезпечувало його.

Великий литовський князь Сигізмунд I Старий у посланні Марковському наміснику зазначав: «Наместник твой на волость к ним уезжчати и слуг своих усылати и стации на них правети не мает, кроме того, если котрый муж на копу наместника твоего подойметь, и теж кроме децких, естли кто кого децкого озметь, тогда наместник твой мает на копу ездити и децких давати, кому будеть потреба» [16, с. 151]. Перед місцевими державними органами висували вимогу контролювати та сприяти діяльності копних судів, внаслідок чого у Великому князівстві Литовському копні суди змогли набути значного розвитку.

Хоча копний суд був ефективним засобом захисту прав українського селянства, проте траплялися випадки, коли цей звичаєво-правовий інститут був безсилим. Зокрема, у ревізії Луцького замку 1545 р. описано ситуацію, коли шляхтичі Олександр і Василь Гостьські незаконно використовували та продавали земельну власність сільських громад «котрі до замку Луцького прислухають...». Усвідомлюючи свою неспроможність протистояти цьому беззаконню «старці і

³ Про це детальніше див.: Бедрій М. Статути Великого князівства Литовського як джерела правового регулювання діяльності копних судів на українських землях (1529–1842 рр.) / М.М. Бедрій // Актуальні проблеми держави і права. – Вип. 49. – Одеса : Юридична література, 2009. – С. 145–150.

люди», тобто місцеві копні судді, скерували скаргу великому литовському князю на дії братів Гостьських [17, с. 174–175].

Після судових реформ 60-х років XVI ст. Велике князівство Литовське було розділене на повіти. Згідно зі статутом Великого князівства Литовського 1566 р., в якому віднайшло своє юридичне завершення реформування судової системи, у кожному повіті були створені три повітові суди: земський, гродський і підкоморський. До компетенції земських судів належали цивільні справи шляхти, справи про належність до шляхетського стану, нагляд за діяльністю гродських судів тощо. Кримінальні справи вирішував гродський суд, а земельні спори – підкоморський суд. На засіданнях домінального суду вирішувались справи феодално залежних селян. Монастирі також мали судові органи, проте вони майже нічим не відрізнялися від суду феодала [2, с. 112]. Так було утворено чітку державну судову систему за зразком Польського королівства.

У гродських судах судочинство одноособово здійснював намісник, староста чи воєвода. Формальною стороною справи займався замковий суддя, а книги вів писар. Гродський суд розглядав кримінальні справи всіх вільних людей [18, с. 71]. Гродські суди часто ініціювали збори копи. Один з таких випадків передбачала ст. 26 розд. XI Статуту Великого князівства Литовського 1588 р.: «...тоді третю копу присягну має уряд зібрати» [19, с. 282]. У гродських судах можна було оскаржити рішення копних судів. Потерпілий чи засуджений у випадку не вдоволеності рішенням копного суду могли звернутись у гродський суд з проханням переглянути справу. Копний суд також у разі виникнення ускладнень і перешкод прийняття рішення міг передати справу на розгляд гродського суду [20, с. 20]. Зокрема, у 1586 р. княгиня Магдаліна Сокольська зазначала у своїй апеляції до Луцького гродського суду: «був суд копний на межі маєтку Сокольського... чинений на копі або громаді» [21, с. 142].

Державна влада здійснювала нагляд за розглядом справ у копних судах, делегуючи на засідання копних судів своїх чиновників. До 1566 р. такими представниками були вижі. Наприклад, 14 жовтня 1552 р. король польський і великий князь литовський Сигізмунд II Август видав указ, яким призначив шляхтича Яна Томковича бути вижем на засіданнях копного суду [22, с. 1].

Внаслідок судової реформи 60-х років XVI ст. правовий інститут вижа було трансформовано у правовий інститут возного. До новоствореного інституту перейшов значний обсяг повноважень його попередника, у тому числі нагляд за здійсненням копного судочинства. Возний складав протокол засідання копного суду і передавав його у гродський судові для запису рішення у гродські актові книги. Возний не лише звітував гродському суду про рішення копного суду, але й засвідчував деякі інші юридичні факти, що мали процесуальне значення у копному судочинстві: огляд трупа, ран, побоїв; покази свідків; неприбуття на засідання копного суду; неявку на присягу; взяття винного на поруки; відмову від присяги; оскарження копного декрету; примирення сторін та ін. [16, с. 160–161]. Інколи він також скликав засідання копного суду. Зокрема, у 1588 р. возний Володимирського гродського суду скликав «людей добрих» на копу сочити [23, арк. 8] (свідчити – *М.Б.*). Отже, держава ставила своїм завданням не лише знати про прийняті рішення копних судів, але й контролювати кожну стадію процесу.

Копні суди на українських землях у XVI ст. за своїми функціями та самостійністю прирівнювалися на підставі норм статутів 1529 р., 1566 р. і 1588 р. до інших судових органів Великого князівства Литовського. На них поширювалися

законодавчі правила про «пересуд» і «пам'ятне» – судові податки, що стягувалися зі сторін процесу на користь суддів. Половина цих виплат йшла гродському урядові чи феодалові, а інша – копним суддям. Коли винний добровільно не виконував рішення копного суду, то феодал, який отримав від потерпілого половину «пам'ятного», примушував його це зробити [2, с. 115]. Це було дієвою гарантією виконання рішення копного суду.

Правові звичаї, що зміцнювалися протягом століть, підтверджували авторитет копного суду як ефективного судового органу навіть у другій половині XVI ст., коли державна судова система вже оформилася в українських повітах і воєводствах. Цей авторитет ґрунтувався в тому числі на силі закону, який захищав інтереси копних судів [2, с. 113]. Зокрема, у ст. 9 розділу XIV Статуту Великого князівства Литовського 1588 р. було зазначено: «А якщо б скривджений злочиним хотів шкоду свою розсудити копою, тоді всі в тій околиці... повинні казати підданним своїм на копу збиратись» [19, с. 336–337]. Отже, влада Великого князівства Литовського зобов'язувала шляхту сприяти функціонуванню копних судів.

У справах, що стосувалися безпосередньо інтересів громади, тобто у вирішенні справ про «потраву» (випас худоби на чужій земельній ділянці), розкрадання та вбивства копні суди відігравали велику роль як органи судової влади. Отже, у Великому князівстві Литовському вони були самостійними судовими органами, прирівнювались за своїм правовим статусом до земських, гродських, домініальних та інших судів.

На підставі аналізу тексту статутів Великого князівства Литовського доходимо висновку, що копні суди навіть були уповноважені вирішувати земельні спори між феодалами. У випадку подання позовів про право власності чи користування землею між сусідніми землевласниками організовувались виїзди на копу, на якій ті самі «люди добрі», «околичні сусіди», копні судді приймали найдієвішу участь. Ці суб'єкти згідно зі статутами 1529 р., 1566 р. і 1588 р. також були активними учасниками судового процесу в інших судах Великого князівства Литовського (воєводських і намісницьких, а потім гродських і земських). За положеннями законодавства Великого князівства Литовського XIV–XVI ст. копному судові належала важлива роль у судовій системі цієї держави [8, с. 41–42].

Так українське звичаєве право в умовах Великого князівства Литовського отримало значні можливості для свого розвитку, тому в цій державі поширився правовий інститут копного суду. Він виступав не лише справедливим судом і дієвим засобом забезпечення правопорядку, але й отримав загальнодержавне визнання у статутах Великого князівства Литовського. Це свідчить про те, що інститути, які функціонували в українському звичаєвому праві, були демократичними та прикладними для інших європейських народів.

Список використаної літератури

1. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час) ; за ред. Б.Й. Тищика. – Львів : Світ, 2006. – 696 с.
2. Гурбик А. Копні суди на українських землях у XIV–XVI ст. / Андрій Гурбик // Укр. іст. журн. – 1990. – № 10. – С. 110–116.
3. Доўнар Т.І. Статут Вялікага княства Літоўскага 1566 года / Т.І. Доўнар, У.М. Сатолін, Я.А. Юхо. – Мінск : Тэсей, 2003. – 352 с.
4. Сокальська О. Реформи судоустрою на українських землях у XIV–XVI ст. / О. Сокальська // Вісн. Одеськ. ін-ту внутр. справ. – № 2. – Одеса. – 2001. – С. 5–12.

5. Яковлів А. Околиці (округи) копних судів XVI–XVIII в.в. на Україні / А. Яковлів // Життя і право. – 1929. – Ч. 1. – Львів. – 1929. – С. 5–19.
6. Гураль П. Волосна громада в період входження українських земель до Великого князівства Литовського / П. Гураль // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. юрид. – Вип. 37. – Львів, 2002. – С. 83–92.
7. Ковальова С. Г. Еволюція судової системи і судочинства на українських землях Великого князівства Литовського : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Ковальова Світлана Григорівна. – Одеса, 2004. – 20 с.
8. Леонтович Ф. Крестьяне Юго-Западной России по Литовскому праву XV и XVI столетий / Ф. Леонтович. – Киев, 1863. – 88 с.
9. Кузнецов И. Н. История государства и права славянских народов / И.Н. Кузнецова. – Москва : Новое знание, 2004. – 587 с.
10. Ковальова С.Г. Судебник великого князя Казимира Ягайловича 1468 року / С.Г. Ковальова. – Миколаїв, 2009. – 112 с.
11. Яковлів А. До питання про генезу копних судів на Україні / А. Яковлів // Життя і право. – Львів, 1928. – Ч. 2. – С. 1–12.
12. Bardach J. Sok, soczenie, prosoka. Studium o postępowaniu dowodowym w Wielkim Księstwie Litewskim oraz w innych krajach Europy Środkowej i Wschodniej / Juliusz Bardach // Czasopismo Prawno-historyczne. – Т. XXV. – Zeszyt 1. – Warszawa, 1973. – S. 61–105.
13. Леонтович Ф.И. Областные суды въ Великомъ княжествѣ Литовскомъ (окончаніе) / Ф.И. Леонтович // Журналь министерства юстициі. – 1910. – №10. – С.-Петербургъ, 1910. – С. 85–128.
14. Центральний державний історичний архів у м. Києві. – Ф. 25 (Луцький гродський суд). – Оп. 1. – Спр. 10 (Актова книга січень – 30 грудня 1568 р.). – 431 арк.
15. Строгоць І. Древній рускій документъ – декретъ граничнаго копнаго суда 1531 г., 15 ноября. – б. м. і р. – 14 с.
16. Черкаський І. Громадський (копний) суд на Україні-Русі XVI–XVIII ст. / Іринарх Черкаський // Праці комісії для виучування історії західноруського та українського права. – Вип. 4, 5. – К., 1928. – 714 с.
17. Литовська метрика. – Книга 561. Ревізії українських замків 1545 р. ; підгот. В. Кравченко. – К., 2005. – 599 с.
18. Кульчицький В.С. Історія держави і права України / В.С. Кульчицький, Б.Й. Тищик – К. : Атіка, 2006. – 352 с.
19. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. ; за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Т. 3. Статут Великого князівства Литовського 1588 року. – Кн. 2. – Одеса : Юридична література, 2004. – 568 с.
20. Падох Я. Суди й судовий процес старої України / Ярослав Падох. – Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто, Львів, 1990. – 128 с.
21. Меденцев А. Копні суди в Україні XIV–XVI ст. / А. Меденцев // Вісн. Одеськ. ін-ту внутр. справ. – 2001. – № 2. – Одеса, 2001. – С. 141–145.
22. Акты издаваемые Виленскою археографическою комиссією / Предсѣдатель Ю.О. Крачковскій. – Томъ XVIII. Акты о копныхъ судахъ. – Вильна, 1891. – 577 с.
23. Центральний державний історичний архів у м. Києві. – Ф. 28 (Володимирський гродський суд). – Оп. 1. – Спр. 21 (Актова книга 1 січня – 10 грудня 1588 р.). – 1002 арк.

**ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ КОПНЫХ СУДОВ
НА УКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ В СОСТАВЕ ВЕЛИКОГО
КНЯЖЕСТВА ЛИТОВСКОГО (XIV–XVI вв.)**

М. Бедрий

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, 79000 Львов, Украина
e-mail: bmarjan@bigmir.net*

В статье освещены вопросы организации и деятельности копных судов на украинских землях в составе Великого княжества Литовского, выявлена их роль в судебной системе этого государства и проанализировано развитие этих органов в XIV–XVI вв.

Ключевые слова: копные суды, Великое княжество Литовское, городские суды, домениальные суды.

**FUNCTIONING OF COMMUNITY COURTS ON UKRAINIAN
LANDS WITHIN THE GREAT PRINCIPALITY OF LITHUANIA
(XIV–XVI CENTURIES)**

М. Bedriy

*Ivan Franko National University of Lviv
Universytets'ka Str. 1, UA-79000 Lviv, Ukraine
e-mail: bmarjan@bigmir.net*

The issues of community courts organization and activity on Ukrainian lands within the Great Principality of Lithuania are highlighted; their role in the justice system of this state is revealed and development of these bodies in XIV–XVI th centuries is analyzed.

Key words: community courts, the Great Principality of Lithuania, grod courts, dominion courts.

*Стаття: надійшла до редакції 15.11.2011
прийнята до друку 01.12.2011*